

L'UDOVÍT DIDI

**RÓM TARDEK
A JEHO OSUD**

Róm Tardek a jeho osud

Ludovít Didi

Róm Tardek
a jeho osud

slovart

Text © Ludovít Didi 2013
Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.,
Bratislava 2013

Finančnú podporu poskytol Mestský úrad Vrábľe

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme ani nijakými prostriedkami, či už elektronickými, alebo mechanickými, vo forme fotokópií či nahrávok, respektíve prostredníctvom súčasného alebo budúceho informačného systému a podobne bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

ISBN 978-80-556-1081-8

Na pamiatku

I

Bola hlboká noc, dusivá a ťažká ako olovo. Krajine zatiaľ kraľovalo ticho a pokoj. Od západu na východ sa pomaly prevaľovali chumáče hrozivých, čiernych oblakov, iba chvíľami, keď sa mračná popretŕhali, bolo vidno usilovný mesiac, ktorý si to neúnavne šinul po oblohe. Zrazu nastala strašná hrmanica, strelba, vybuchujúce granáty sa rozprskávali do všetkých strán. Nebezpečný čas! Bola tam frontová línia, kanóny bili, trieskali, až sa zem otriasala.

Po starej úzkej kamenistej ceste ťahal vychudnutý kôň maringotku. Na kozlíku sedel vysoký mladý Róm Tardek, bol celý schúlený, vytreštené oči mal plné

strachu, či ho strely a šrapnely nezasiahnu, nepotrhnajú. Báľ sa aj o mladú ženu s malým, sotva trojročným synom vnútri maringotky. Všetci mali strach; prechádzali cez východné Poľsko a snažili sa dostať na západ do pokojnejších krajov. Bude zázrak, ak prežijú, ak svištiace strely neukončia ich mladé žitie. Tardek sa každú chvíľu s vyvalenými očami obzeral na miesta, kde to praskalo, hučalo, kde sa ozývali výbuchy. Strely ich však stále míňali, akoby ich chránil sám Pán Boh.

Po chvíľi strelba ustala, akoby si delostrelecké vojsko chcelo oddýchnuť alebo akoby si opäť nabíjalo kanóny. Vydychol si aj Tardek, strach z neho pomaličky unikal, pošibal koňa. Ten prišiel do kroku, maringotka začala viac nadsakovať, bežala, uháňala, akoby aj ona chcela uniknúť smrti. Mesiac teraz osvecoval svojím matným svetlom cestu a zdalo sa, akoby držal krok s nimi, akoby aj on chcel byť čo najďalej od racho-

tu, čo tu dunel ešte pred chvíľou a rozliehal sa po chotári.

O dobrú hodinu neskôr, keď už začínalo svitať, zbadal Tardek asi päťsto metrov od cesty bielu budovu a vedľa nej kostolík s vežičkou bez zvona, obďaleč drevený vyrezávaný kríž. Tardek zastal, žena otvorila okienko na maringotke a on jej povedal: Čakaj, drž opraty, ja idem pozrieť, čo to je, kto tam je a či nemajú niečo pod zub. Keď prichádzal bližšie, pocítil strašný smrad a uvidel tam telá troch zabitých mníchov, ktoré boli už v rozklade. Tardek dostal strach – Rómovia sa mŕtvych odjakživa boja, lebo veria, že ich môžu chodiť strašiť – a upaľoval preč z toho miesta, ako len vládol. Dobehol späť k maringotke, vysadol na kozlík, zobral od ženy opraty a povedal jej: Niet tam živej duše, iba čo vietor trieska, búcha dverami, a videl som tam tri mŕtvoly, ktoré tam ležali a ohromne smrdeli. Keď som z toho miesta utekal preč, zdalo sa mi, že mi

letia nad hlavou, až som sa spotil, taký veľký strach ma pochytil. Tardek švihol opratami, zakričal „hijó!“, kôň sa rozbehol, koč opäť hrkotal a vzdával sa od strašného miesta, ktoré za sebou zanechala vojna.

Spustil sa tichý dážď. Kôň klusal pomaly, aj on bol vyhladovaný, ťahal z posledných síl. Po ďalšej hodine cesty sa dostali k miestu, kde stálo zopár obytných domčekov. Boli ošarpané, dobité, rozstrieľané, ale ešte ako-tak stáli. Tardek zastavil koňa a sám sa znovu rozbehol, aby domčeky prekotal, či v nich nenájde niečo pod zub. Aj ony však zívali prázdnotou a ničotou.

Prešiel na druhú stranu cesty, kde uvidel domec a blikajúce svetielko. Hneď sa rozbehol tým smerom. Podišiel k malej okenici a nazrel dovnútra. Tam čmudil kahanec s lojom, trošku svietil, skôr len blikal, a Tardek zbadal ležať na peci starca, ktorý sa práve prebúdza, lebo začul šramot pred dverami.

Hneď doňho vošiel strach. Kto to je? Čo tu chce v takom neobvyklom nočnom čase, čo hľadá? Ide ma snáď zabiť, skántriť?

Vtedy Tardek otvoril dvere, ktoré sa za ním samy zatvorili, a keď bol dnu, vytiahol spoza sáry nôž. Kto si, čo si, človeče? Ak ti je život milý, dávaj všetko, čo máš. Roztrasený starček na to: Nezahub starca, maj úctu k mojim šedinám, ja nemám nič, lebo tu niet ničoho okrem myší a potkanov. Cigán podišiel blízko k starcovi a šibrinkoval mu nožiskom pri nose a tvári. Starec znovu opakoval: Nezabi starca, nezahub starca, bol by to hriech a Boh by ťa strestal. Vtedy sa Tardek pozrel doľava a uvidel debničku a v nej zajačika. Ukázal naň nožom: A toto je čo? A starček: Nezabi ju, neznič ju, je to moje jediné bohatstvo. Je kotná, bude mať mladé, to mi trochu predĺži život. A načo ti je život, starec? Veď je vojna. O chvíľu strela rozpráši tvoj dom a rozdrví ťa na kusy.

Medzitým Tardek schmatol samicu, sekol jej po hlave a šmaril ju do vreca, čo tam našiel. Starec stále kričal a opakoval: Nerob to! Nenič ju! Je to jediné, čo mám. Bude mať mladé, predĺži mi to život. A Cigán mu vraví: Načo ti je život, užil si si ho dosť. Každú chvíľu strela zasiahne tvoj dom a roztrhá ťa, zničí ťa. Tardek sa otočil a s mŕtvym zajacom sa ťahal k hradskej, kde stála jeho maringotka, jeho jediný majetok.

Maringotka pokračovala v ceste, tma stále redla, končil sa jej čas. Prišli k vode, prešli cez mostík, Tardek s koňom zakeroval na neďalekú planinku. Tá voda, to nebola ani rieka, ani potôčik, ale niečo medzi tým. Bola široká len pár metrov, ticho žblnkotala a liala sa svojou cestou. Cigán si vyhrnul rukávy, kľakol si na breh, nahol sa a šmátral pri kameňoch, či nenarazí na dajakú rybu. Najprv nič, ale šmátral ďalej a našiel na rybu, ktorá sa schovala v akejsi priehlbine. Schmatol ju a hodil na trá-

vu. Mám ju, kričal, chytil som rybisko, máme čo jesť! A hneď zobral skalú, buchol rybu párkrát po hlave, tá ešte z posledných síl bila chvostom o tvrdú zem, ale o chvíľu už bolo po nej.

Tardek vysadol na kozlík, zvrchol maringotku a ťahal ju k neďalekému lesíku. Žena, tam hore pri lesíku si spravíme ohník, rybu upečieme a konečne si zajeme. Koník znovu klusal, kolesá maringotky nadskakovali, lebo cesta tu bola horšia, vytrčali z nej kamene. S Božou pomocou sa dotiahli až k tmavému lesíku, kde Cigán zišiel z kozlíka, priviazal koňa o strom, nazbieral dreva, drobného i väčšieho, a raz-dva blčal ohník. Až teraz si sadol a sadla si aj žena a sadol si aj jeho synček. Cigáni sa radi dívajú do ohňa. Oheň bol vždy ich priateľom, ktorý ich ochránil od zimy a neraz i od hladu. Ohník blikal, zväčšoval sa, naberal na sile, praskal, pukotal... Vtedy Tardek napichol rybu na palicu, podržal ju nad ohňom, obracal, ryba škvrcala,

rozvoniavala. Tardek mal vyvalené oči, nosom i ústami vdychoval tú vôňu, bola to akási príprava na jedlo.

O chvíľu bola ryba upečená. Lepšie časti od chrbtovej kosti podával žene, ktorá kládla kúsky ryby do úst sebe i roztrasenému chlapčekovi, ktorý jedol divo, priam mal oči vytreštené od hladu, lebo už dlho predtým nemal nič v ústach. Čo-to sa ušlo aj Tardeko-
vi, aj on jedol hltavo, zdalo sa mu, že by zjedol i kamene. Zakrátko nezostalo z ryby nič, iba chrbtová kosť, ktorá sa podobala hrebeňu. Tardek po nej behal ústami, hľadal, sŕkal, ale mäsa ani šťavy na nej už nebolo, a tak šmaril chrbticu do riečky. Potom nasadli do maringotky a tiahli ďalej.

Medzitým sa postupne rozvidnelo. Tma unikala, strácala sa, už videli jeden na druhého. Prešli zo dva kilometre a vošli do kotliny, kde videli neďaleko hradskej nemeckých vojakov, tanky a kanóny. Nemci zrejme čakali na rus-

kých vojakov; keď sa objavia, rozstrieľajú ich, rozdrvia a posunú sa o kus vpred. Jeden Nemec vraví: Zigeuner, akože sú to Cigáni. Tardek podišiel k vysokému Nemcovi, ktorý vyzeral ako veliteľ, zrazil k sebe opätky čižiem, zasalutoval a vyštekol: Heil Hitler! A Nemec na to: Heil Hitler! Tardek vedel zopár slov po nemecky, a tak povedal: Suppe und Brot, akože či nemajú polievku a chlieb. A Nemec mu odvetil: Keine Suppe, ale zľutoval sa nad Cigánom a poslal vojaka do tanku, aby priniesol tehličku čierneho chleba. Veliteľ mu ju podal, Tardek povedal: Danke, opäť zasalutoval Heil Hitler! a zvrchol sa na odchod.

Cigán doniesol chlebík do maringotky, žena z neho odkrojila krajček, polovičku podala mužovi a polovičku si nechala pre seba a dieťa. Tardek nečakal, popohlnal koňa, maringotka sa opäť vydala na cestu. Chlieb držal v jednej ruke, a keď si z neho odhryzával, druhú mal pod chlebom, aby omrvin-

ky nepadali na zem, ale jemu do dlane, a potom si ich vysypal do úst. Panebože, to bola dobrota! Chlieb nejedli už veľa dní a nocí. Chlebík voňal, chlebík chutil, Tardek ho dlho žuval, prehádzoval v ústach jazykom ako lopatou sem a tam, šetril si ho, šetril si jeho vôňu a chuť a až potom ho rozdrvený a premáčaný slinami púšťal do žalúdka.

Po ďalších dvoch hodinách dažďik ustal, ba i vetrík sa kamsi stratil, a tak bol pokoj, pohoda. Jesenné slniečko žiarilo nad krajom, nad poľami. Prišli k hustému lesu. Tardek zastal, zoskočil z kozlíka a vošiel do lesa, kde bol chládko a prítmie. Vzal do rúk palicu, prehádzoval lístie, hľadal hríby, ale nič našiel. Keď sa však trochu inou cestou vracal, zbadal osiky, pod nohami mu čosi zaprašťalo a on hneď vedel, že narazil nohou na hríb. A hríby akoby kričali: Nenič nás, tu sme, tu! Zohni sa a pozri sa! Poslúchol, zohol sa, odhrnul papraď a pod ňou rástli krásne, vysoké

osikovce. Trasúcou sa rukou ich povytáhaloval zo zeme a vložil do malej tašky. Za chvíľku prekotal tri miesta, našiel ešte zopár hríbov, ktorým sa náramne potešil, lebo vedel, že bude jedlo, bude polievka.

Zbehol dolu na planinu, kde stál voz, a začal pripravovať ohnák. V maringotke mali kotlík i rázsošky, raz-dva bolo všetko hotové, žena doniesla vodu z neďalekej studničky a pustila sa do varenia polievky. Tardek sedel pri ohnisku, nespustil oči z kotlíka, tvár mal kamennú, akoby vystrašenú. Trápil ho naozaj krutý hlad, črevá mal akoby zlepené, stvrdnuté, bol najvyšší čas dať do žalúdka niečo teplé. V kotlíku to už bublalo, hríby sa v ňom prevaľovali, točili, miešali, varili, stúpala z neho vôňa, ktorú Tardek lapal nosom i otvorenými ústami. Cítil, akoby sa mu žalúdok roztváral, akoby prosil o jedlo, ba aj vnútornosti volali, kričali, boli akési nezbedné, lebo chceli polievku, na ktorú tak dlho čakali.